

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо модернізації державної політики в напрямі досягнення Цілей сталого розвитку та стимулювання впровадження раціональної моделі споживання природних ресурсів і продукції»

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Законопроект розроблено з метою забезпечення реалізації Цілей сталого розвитку, забезпечення впровадження моделі раціонального споживання природних ресурсів та товарів повсякденного вжитку, споживання яких спричиняє негативні побічні наслідки для довкілля, вичерпування природних ресурсів, погіршенню стану громадського здоров'я.

Людство сьогодні майже повністю покриває кінцеве споживання енергії за рахунок невідновлюваних джерел: викопного палива (вугілля, нафти, газу), ядерної енергії. Лише п'ята частина припадає на відновлювальну енергетику (енергію сонця, води, вітру, та ін.)

Сучасний стан споживчого ринку, структура та інтенсивність споживання, особливо вичерпуваних природних ресурсів, матеріальний склад продукції повсякденного вжитку, способи її споживання спричиняє незворотній негативний вплив на стан довкілля і, пов'язані із цим проблеми у сфері громадського здоров'я.

За останні 65 років на планеті було вироблено 8.3 млрд. тонн шкідливого для навколишнього середовища пластику, 4.5 млрд. з яких – за останні 13 років. Близько 70% усіх випущених пластикових виробів уже не використовується, із них 79% залишаються на звалищах, 12% спалюють та лише 9% ідуть на повторну переробку.

Третина виробленого в світі продовольства (близько 1,3 млрд. тон, вартістю 1 трлн. дол. США) опиняється на смітнику, при цьому 21% населення світу мають надмірну вагу.

Для прикладу, текстильна індустрія щорічно використовує 132 млн. тонн вугілля та 6-9 трлн. літрів води, а на виготовлення лише однієї бавовняної сорочки та одних джинсів витрачається до 20 тис. літрів води¹.

При збереженні таких самих темпів споживання, для задоволення всіх потреб населення Землі у 2050 році (прогнозна кількість жителів планети – 9,7 млрд.) знадобляться ресурси трьох таких планет як Земля.

Зазначені загрозливі тенденції набули світового масштабу і Україна не є винятком з такої загрозливої ситуації, адже середньостатистичний українець витрачає приблизно 260 літрів води на день, а мешканець міста такого розміру як Київ виробляє більше 600 кг. відходів на рік.

¹ <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49264839>

Підходи до вирішення цієї проблематики, запропоновані у законопроекті, спрямовані на досягнення глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1, а також на Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, введених в дію Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 та Стратегії людського розвитку, введеної в дію Указом Президента від 2 червня 2021 року №225/2021.

12-тий пункт Цілей сталого розвитку ООН – «Відповідальне споживання» - передбачає, що *«Економічне зростання і сталий розвиток вимагають термінового скорочення впливу на екологію шляхом змін у виробництві та споживанні товарів і ресурсів»*.

На думку вітчизняних експертів, проблема нераціонального використання природних ресурсів і непоправного негативного впливу на довкілля має не лише одну складову – масштаби промислового виробництва і його застарілі технології. Іншою, не менш серйозною проблемою є щоденний «повзучий» вплив нераціонального, безвідповідального споживання продукції.

«До прикладу, кожна тонна переробленого паперу рятує від вирубування 17 дерев, заощаджує майже 4 тис. кВт енергії і 26 тис. літрів води, запобігає викиданню в атмосферу 27 кг забруднюючих речовин. Одне ж дерево поглинає щорічно приблизно 12 кг вуглекислого газу, що важливо в контексті сучасних гасел декарбонізації», - зазначає Ольга Попова, доктор економічних наук, головний науковий співробітник ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»².

Для виробництва нового алюмінію зі старих речей (включаючи бляшанки й фольгу) витрачається на 95%³ менше енергії, ніж на виготовлення з нуля. Для сталі це приблизно 70% економії енергії. А виготовлення паперу з переробленого потребує на 40% менше енергії⁴, ніж виготовлення з нових волокон із дерева.

Важливо зазначити, що на останній кліматичній конференції ООН (COP26 climate summit), яка проводилась в листопаді 2021 року, Україна та ще більше ніж 130 країн світу, територія яких охоплює 91% усіх світових лісів, пообіцяли припинити вирубку дерев до 2030 року, адже їх вирубка спричиняє зміни клімату, оскільки виснажує ліси, що поглинають величезну кількість вуглекислого газу.⁵

Саме корегування поведінки споживача, створення умов для популяризації товарів, споживання яких не супроводжується негативним впливом на довкілля і здоров'я людини потребує законодавчого вирішення. Споживач має бути поінформований про щоденний вплив тієї чи іншої продукції на стан навколишнього середовища, бачити, що зміна споживчих вподобань може

² Ольга Попова. Екологічно свідоме споживання. Змінюємо звички. // “ZN.UA”, 6 грудня 2021 року (<https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/ekolohichno-svidome-spozhyvannja.html>)

³ <https://www.treehugger.com/the-benefits-of-aluminum-recycling-1204138>

⁴ <https://www.sciencedirect.com/topics/earth-and-planetary-sciences/recycled-paper#:~:text=Compared%20with%20virgin%20paper%2C%20producing,to%20turn%20wood%20into%20paper.&text=R%20ecycled%20paper%20produces%20fewer%20polluting%20emissions%20to%20air%20and%20water.>

⁵ <https://www.wri.org/insights/cop26-key-outcomes-un-climate-talks-glasgow>

позитивно вплинути як на якість його власного життя, так і на навколишнє середовище.

Держава може стимулювати споживачів до переходу на відповідальне споживання різними шляхами. Так, в Італії кожен громадянин може отримати так званий «екобонус». Наприклад, власники електрокарів можуть безкоштовно паркуватись на деяких приватних паркінгах, а за певну кількість зданих пластикових пляшок можна натомість отримати квиток на метро. Держава також повертає половину суми, якщо громадянин встановлює котел на біомасі або замінює вікна на енергоощадні.

«Споживачам має бути доступною, поряд із ціновим позиціонуванням, інформація про екологічність товарів — з інструкцій з використання, з інших джерел. Зокрема, в багатьох країнах така інформація щодо промислових виробів надається в оглядах типу «покупки, аби зробити світ кращим», «перелік постачальників — учасників охорони навколишнього середовища». А в деяких містах за спеціальним номером телефону консультують громадян щодо методів і технологій зменшення споживання енергії та води в домашніх господарствах, підвищення ефективності використання цих ресурсів тощо. Німецькі екологічні організації, зокрема, радять споживачам відмовитися від купівлі ґрунту для хатніх квітів та клумб у садових центрах, оскільки чимало торфу як основного матеріалу багатьох сортів цього ґрунту імпортується нині зі Східної Європи, зокрема з країн Балтії. Виробникам і торговим організаціям наполегливо рекомендують перейти на альтернативні сорти на основі компосту, гумусу, деревного чи кокосового волокна»⁶.

Такий стан справ вимагає створення законодавчого підґрунтя для трансформації споживчого ринку, розвитку і впровадження технологій, які дозволятимуть зберігати споживчі властивості продукції, її здатність задовольняти очікувані потреби і, водночас, не спричиняти непоправну шкоду, стимулювати відповідальне ставлення до споживання. Цей напрям має стати пріоритетним у складі державної політики на споживчому ринку. Важливим аспектом при цьому є активне залучення підприємств, установ та організацій, шляхом використання механізмів державно-приватного партнерства, для розробки і впровадження бізнес-рішень, технологій, продукції, що суттєво зменшує негативний вплив на довкілля і громадське здоров'я.

Законопроект також бере за взірць найновіші оцінки та підходи до розвитку регулювання споживчого ринку, визначені Європейським Союзом, зокрема «Новий порядок денний споживачів» (New Consumers Agenda), запропонований Європейською Комісією в листопаді 2020 року. Саме зміна поведінки споживача і зростання зацікавленості у вирішенні глобальних екологічних проблем та проблем споживання продукції, яка негативно впливає на довкілля та особисте здоров'я людини, визначено як тенденцію, яка характеризує сучасну споживчу поведінку.

⁶ Ольга Попова. Екологічно свідоме споживання. Змінюємо звички...

В Україні, майже відсутні механізми стимулювання, заохочення до зміни споживчих настроїв та поведінки споживача. Державна політика на ринку споживання традиційно зосереджена лише на адміністративних процедурах захисту прав споживачів. Проблематика корекції споживчої поведінки вирішується переважно шляхом застосування заборон і обмежень. Проте, такий підхід має бути поєднано із позитивним впливом на споживчі настрої, застосування стимулюючих механізмів усунення негативного впливу споживання на навколишнє природне середовище, на стан здоров'я населення.

2. Мета та завдання законопроекту

Метою законопроекту є створення законодавчих передумов для трансформації споживчого ринку, зміни споживчих вподобань, «м'якої», заохочувальної корекції поведінки споживачів, розвитку і впровадження новітніх технологій для стимулювання переходу України до моделі відповідального споживання та виробництва, що матиме позитивний ефект для довкілля і здоров'я громадян.

3. Основні положення законопроекту

У законопроекті пропонується визначити основні засади державної політики щодо досягнення Цілей сталого розвитку України, зокрема:

(1) стимулювання переходу до раціональної моделі споживання, яка запобігає виникненню, а також забезпечує усунення та зниження рівня впливу негативних факторів споживання на здоров'я людини та довкілля;

(2) реалізація Національного проекту впровадження моделі раціонального споживання;

(3) систематичне проведення комплексної оцінки впливу споживання на здоров'я людини та довкілля;

(4) впровадження комплексу організаційних правових, економічних, інформаційних заходів щодо заохочення скорочення обсягів введення в обіг продукції, споживання якої супроводжується виникненням чи впливом негативних факторів споживання, та її заміщення продукцією, здатною усувати або знижувати вплив негативних факторів споживання;

(5) впровадження правових, економічних та організаційних механізмів взаємодії виробників, органів державної влади та споживачів з метою усунення та зниження впливу негативних факторів споживання на стан виконання Цілей сталого розвитку України, здоров'я людини та довкілля;

(6) створення сприятливих умов для організації і проведення інформаційних заходів, спрямованих на популяризацію відповідального ставлення до споживання продукції, поширення інформації про продукцією, здатною усувати або знижувати вплив негативних факторів споживання на здоров'я людини та довкілля;

(7) розвиток міжнародного співробітництва у сфері захисту прав споживачів, недопущення виникнення, а також усунення та зниження рівня впливу негативних факторів споживання на здоров'я людини та довкілля, використання

досвіду іноземних держав щодо стимулювання створення та впровадження систем оцінки продукції, здатної усувати або знижувати вплив негативних факторів споживання на здоров'я людини та довкілля.

Також у законопроекті пропонується внести зміни до низки законодавчих актів, а саме Повітряного кодексу України, Водного кодексу України, Лісового кодексу України, Земельного кодексу України, Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", Закону України "Про охорону атмосферного повітря", Закону України "Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами", Закону України "Про відходи", Закону України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції", Закону України "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів", Закону України "Про пестициди і агрохімікати", Закону України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення", Закону України "Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України", Закону України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції». Цими змінами передбачається:

(1) залучення підприємств, установ та організацій що здійснюють розробку і впровадження продукції, технологій бізнес-рішень та технічних рішень, здатних суттєво зменшити негативний вплив на довкілля і громадське здоров'я, до кола суб'єктів соціально відповідального бізнесу, шляхом участі у Національній програмі впровадження моделі раціонального споживання;

(2) формування культури відповідального ставлення до навколишнього середовища та відповідальної моделі виробництва і споживання;

(3) популяризація продукції, технологій, організаційних рішень і формування навичок споживчої поведінки, здатних запобігти негативному впливу на навколишнє природне середовище та виснаженню природних ресурсів, зміні клімату або значно зменшити такий вплив, усувати та/або знижувати вплив негативних факторів споживання на навколишнє природне середовище;

(4) заохочення з боку держави утворення і підтримання діяльності наукових установ комунальної та приватної форми власності, громадських наукових організацій, а також наукових підрозділів приватних та комунальних підприємств, установ і організацій, які спеціалізуються на розробці і впровадженні продукції, технологій та організаційних рішень, здатних запобігати, усувати та знижувати негативний вплив господарської та іншої діяльності, негативних факторів споживання на навколишнє природне середовище.

У законопроекті пропонується спеціально визначити законодавчий акт, який встановлюватиме системний підхід до реалізації державної політики щодо впровадження моделі відповідального споживання - Закон України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції», до якого пропонується внести системні зміни а саме визначити:

(1) основні напрями державної політики на споживчому ринку;

(2) терміни, критерії та показники для подальшого визначення позитивного впливу технологічних рішень, товарів, робіт і послуг, бізнес-рішень на довкілля і стан громадського здоров'я;

(3) зміст Національної програми впровадження моделі раціонального споживання та її учасників;

(4) механізм оцінки здатності продукції усувати (знижувати) вплив негативних факторів споживання.

4. Стан нормативно - правової бази у даній сфері правового регулювання

Питання, що пропонується вирішити законопроектом, регулюються такими законодавчими актами України:

Господарський кодекс України;

Повітряний кодекс України;

Водний кодекс України;

Лісовий кодекс України;

Земельний кодекс України;

Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища";

Закон України "Про захист прав споживачів";

Закон України "Про охорону атмосферного повітря";

Закон України "Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами";

Закон України "Про відходи";

Закон України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції";

Закон України "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів";

Закон України "Про пестициди і агрохімікати";

Закон України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення";

Закон України "Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України";

Закон України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень законопроекту не потребуватиме додаткових видатків з державного бюджету.

6. Прогноз соціально-економічних, правових та інших наслідків прийняття законопроекту

Прийняття законопроекту забезпечить визначення політики держави на споживчому ринку з метою досягнення Цілей сталого розвитку, впровадження моделі раціонального споживання, стимулювання усунення або зменшення впливу негативних факторів, які супроводжують споживання, на навколишнє природне середовище та здоров'я людини.

Прийняття законопроекту створить передумови поліпшенню соціально-економічного стану країни у довгостроковій перспективі, сприятиме розвитку соціально відповідального бізнесу як пріоритету державної політики, забезпеченню раціонального використання природних ресурсів, зниженню рівня енергоспоживання та зменшенню обсягу викидів, зниженню впливу виробничої діяльності на навколишнє природне середовище та збереженню біорізноманіття, що досягатиметься шляхом здійснення суб'єктами господарської діяльності екологічних інновацій та створення системи екологічного менеджменту.

7. Участь громадськості та експертного середовища у підготовці проекту.

Законопроект розроблено колективом співавторів за участю Школи Охорони здоров'я Національного університету "Києво-Могилянська академія" та представників громадських організацій, що беруть активну участь у вирішенні проблем охорони довкілля та відповідального ставлення до споживання.

Народні депутати України

Мезенцева М.С. та ін.

САС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: МЕЗЕНЦЕВА МАРІЯ СЕРГІЇВНА
Сертифікат: 2B6C7DF9A3891DA104000000DBEA16007FB12302
Дійсний до: 18.03.2022 23:59:59

Апарат Верховної Ради України
№ 369д9/1-2022/15766 від 20.01.2022

808234